

OSVRT NA KONCEPT "SMANJENE UBROJIVOSTI" KOJI SE PRIMJENJUJE NA MEĐUNARODNOM KAZNENOM SUDU ZA PODRUČJE BIVŠE JUGOSLAVIJE

Miroslav GORETA
Psihijatrijska bolnica Vrapče, Zagreb

UDK: 341.645.2(Den Haag):343.222
Stručni rad

Primljeno: 1. 10. 2001.

U članku se daje kritički osvrt na koncept smanjene ubrojivosti prema anglosaksonskom modelu koji se aktualno primjenjuje na Međunarodnom kaznenom sudu za bivšu Jugoslaviju, a nakon toga i prijedlozi za potencijalno unapređenje toga koncepta, kojim bi se prevladale razlike između važećeg i kontinentalnog modela u psihijatrijskom i sudačkom procjenjivanju smanjene ubrojivosti. Prema odredbama Rimskog statuta, time bi se stvorila osnova za kreiranje univerzalno prihvatljivog koncepta smanjene ubrojivosti, koji bi se primjenjivao u budućem stalnom Međunarodnom kaznenom sudu. Kao najveće manjkavosti aktualnih rješenja autor ističe: neprecizno definiranje pojma "abnormalnosti uma", davanje nerazmjerno velikog značenja biološkim uzrocima psihičkih poremećaja, ograničavanje primjene institucije "smanjene ubrojivosti" samo na kaznena djela ubojstva, preširoku zonu sudačke slobode u mogućnosti neprihvatanja forenzičkih ocjena vještaka-psihijatara, pretjerano vezivanje ocjene stupnja smanjene ubrojivosti samo za određenu dijagnostičku kategoriju i nedostatno osiguranje neutralne pozicije vještaka kojega angažira jedna od suprotstavljenih stranaka u postupku. Autor zaključno predlaže formiranje međunarodne ekspertne komisije koja bi načinila konačni prijedlog zakonskih odredbi o smanjenoj ubrojivosti i neubrojivosti za stalni Međunarodni kazneni sud.

Miroslav Goreta, Centar za forenzičku psihijatriju
Psihijatrijske bolnice Vrapče, Bolnička 32, 10090 Zagreb,
Hrvatska. E-mail: miroslav.goreta@bolnica-vrapce.hr

UVOD

Psihijatrijska procjena ubrojivosti predstavlja jednu od najčešćih i najvažnijih zadataka forenzičkog psihijatra i jedan od bitnih elemenata u sudskom vrednovanju kaznene odgovornosti počinitelja nekog kaznenog djela. Koncept isključene ili smanjene ubrojivosti nema jedinstvenu teorijsku podlogu u različitim pravnim sustavima – ni pravničkoj, ni psihijatrijskoj – ali se ipak može reći da su razlike u kriterijima za donošenje ocjene o neubrojivosti znatno manje nego što je to slučaj s razlikama u procjenjivanju smanjene ubrojivosti (Rasch, 1990.; Miller, 1994.; Goreta i Peko-Čović, 1999.). Tako je primjerice gotovo univerzalno prihvaćeno pravilo da se neubrojivim mogu smatrati svi počinitelji kaznenih djela koji su *tempore criminis* pokazivali simptome akutnog psihotičnog poremećaja, dok će razlike u vrednovanju drugih – nepsihotičnih poremećaja, kao potencijalne osnove za davanje ocjene o smanjenoj ubrojivosti biti uvjetovane ne samo težinom tog poremećaja već i kriterijima koji su više pravno-političkog nego medicinskog karaktera (dopuštanje ocjene o smanjenoj ubrojivosti samo za neka kaznena djela, isključivanje "normalnih" stanja alkoholiziranosti kao razloga za smanjenje ubrojivosti, razlikovanje bitno smanjene ubrojivosti od samo "obično" smanjene ubrojivosti itd.). Navedene razlike ne moraju predstavljati poseban problem u funkcioniranju forenzičke psihijatrije i pravosuđa pojedine države u kojoj postoji duga tradicija primjenjivanja nekog već čvrsto etabliranog koncepta ubrojivosti, ali će one nedvojbeno dovesti do ozbiljnih teškoća u situaciji u kojoj se koncept ubrojivosti nastao u jednoj pravničkoj tradiciji počinje praktično primjenjivati u postupcima u koje se uključuje velik broj sudionika čija su edukacija i prijašnja praktična iskustva temeljena na bitno drugačijoj filozofiji i ideologiji kaznenog prava i forenzičke psihijatrije. S osnivanjem i početkom djelovanja Međunarodnog kaznenog suda za područje bivše Jugoslavije upravo je stvorena takva situacija u kojoj je koncept smanjene ubrojivosti iz engleskog zakonodavstva nametnut kao obvezujući pravni standard u psihijatrijskom i sudskom procjenjivanju počinitelja kaznenih djela u okviru ratne situacije u Republici Bosni i Hercegovini i Republici Hrvatskoj u razdoblju od 1991. do 1996. Dok se za optuženike u haaškim procesima može reći da spomenute razlike – i na teorijskoj, i na praktičnoj razini – mogu utjecati na njihovu sudbinu na način u kojem se oni više zadržavaju u ulozi pasivnog objekta sudske procedure, za njihove branitelje, za vještake-psihijatre (i psihologe) iz država nastalih na tlu bivše Jugoslavije i drugih europskih država, pravna tradicija kojih nema veze s engleskim pravom, kao i za druge sudionike postupka koji se na bilo koji način uključuju u forenzičko vrednovanje psihič-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 12 (2003),
BR. 1-2 (63-64),
STR. 247-258

GORETA, M.:
OSVRT NA KONCEPT...

kog stanja optuženika (a nisu educirani u anglosaskom pravnom i psihijatrijskom sustavu), te će razlike zahtijevati dodatni angažman. Za njih će, naime, biti *conditio sine qua non* da što žurnije i što kvalitetnije usvoje znanja koja će im omogućiti kompetentno sudjelovanje u forenzičko-psihijatrijskom dijelu suđenja, kako je ono regulirano Pravilima o postupku i dokazima iz 1994. (Krapac, 1994.).

Takvo prihvaćanje aktualno pravomoćnog haaškog zakonodavstva ne znači, naravno, da ono ne može biti predmetom kritičkog preispitivanja u svim segmentima, pa i u onom koji se odnosi na koncept smanjene ubrojivosti (s osnovnim ciljem daljnjeg unapređivanja kvalitete cjelokupnog funkcioniranja Međunarodnog kaznenog suda – kako onog koji sada djeluje u Den Haagu tako i budućeg suda, koji neće biti nadležan samo za područje bivše Jugoslavije već će se njegove ingerencije proširiti na sve zemlje članice Ujedinjenih naroda) (Triffterer, 1999.).

Ovaj rad predstavlja kritički osvrt na koncept smanjene ubrojivosti koji se aktualno primjenjuje na Međunarodnom kaznenom sudu za područje bivše Jugoslavije, kao i pokušaj formuliranja nekoliko prijedloga za potencijalno unapređenje toga koncepta, kojim bi se prevladale razlike između anglosaskog i kontinentalnog modela u psihijatrijskom i sudačkom procjenjivanju smanjene ubrojivosti (i postignulo određeno približavanje univerzalno prihvatljivom konceptu smanjene ubrojivosti i neubrojivosti, koji bi predstavljao temeljni psihijatrijski članak u Rimskom statutu, a s vremenom bi se, možda, mogao integrirati u kazneno zakonodavstvo svih država članica Ujedinjenih naroda).

ZAKONSKA REGULATIVA

S obzirom na to da zbog objektivnih ograničenja u ovom pregledu nije moguće dati širi komparativni pregled zakonskih članaka o smanjenoj (i isključenoj) ubrojivosti u većem broju suvremenih europskih ("kontinentalnih"), s jedne, te engleskih i sjevernoameričkih zakonodavstava, s druge strane, ovdje prenosim samo neke, najrelevantnije odredbe o toj instituciji iz engleskog kaznenog zakonodavstva (Gunn i Taylor, 1993.) koje su integrirane u haašku proceduru te iz Krivičnog zakona bivše Jugoslavije i aktualno pravomoćnog Kaznenog zakona Republike Hrvatske i, na kraju – iz Rimskog statuta, kojim bi se pitanje ubrojivosti trebalo regulirati za budućnost (za Međunarodni kazneni sud koji će biti nadležan za sve članice Ujedinjenih naroda).

Prema aktualno valjanim Pravilima o postupku i dokazima Međunarodnog kaznenog suda za područje bivše Jugoslavije, koja se odnose na recipročnu dostavu dokaza (pravilo 67),

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 12 (2003),
BR. 1-2 (63-64),
STR. 247-258

GORETA, M.:
OSVRT NA KONCEPT...

odbrana će: "Što je ranije razumno moguće, a u svakom slučaju prije početka suđenja... obavijestiti tužitelja o svojoj namjeri ... da se brani na bilo koji drugi način, uključujući smanjenje ubrojivosti ili neubrojivosti; u tom slučaju u obavijesti će navesti imena i adrese svjedoka ili druge dokaze na koje se otkrivljenik namjerava osloniti da bi se branio ovim načinom."

Kao što je prethodno spomenuto, koncept smanjene ubrojivosti koji se koristi na haaškom sudu preuzet je iz engleskog kaznenog zakona (*The English Homicide act, 1957 – Section 2*) u kojem je formuliran na sljedeći način:

(1) Ako osoba ubije ili je sudionik u ubojstvu druge osobe, ona neće biti osuđena za ubojstvo ako je bolovala od takve abnormalnosti uma (uzrokovane zaustavljenim ili usporenim razvojem uma ili drugim razlogom izravno povezanim s bolešću ili ozljedom) koja bitno oštećuje njezinu mentalnu odgovornost za vlastite postupke ili propuste u činu ubojstva ili sudioništvu u ubojstvu.

(2) Kod optužbe za ubojstvo odbrana treba dokazati da optužena osoba temeljem ove odredbe nije sposobna da bude osuđena za ubojstvo.

(3) Osoba na koju se ne može primijeniti ta odredba, bit će sposobna da bude suđena za ubojstvo kao glavni ili sporedni počinitelj tog djela.

(4) Činjenica da jedan sudionik ubojstva temeljem ove odredbe nije sposoban da bude suđen za ubojstvo ne dovodi u pitanje opravdanost optuživanja drugih sudionika za isto ubojstvo.

Abnormalnost uma ("Abnormality of mind", prema interpretaciji suca prizivnog suda, lorda Parkera, u slučaju R. v. Byrne iz 1960.) znači "stanje uma koje je toliko različito od normalnog ljudskog bića da bi ga svaki razuman čovjek označio abnormalnim".

Prema odredbama čl. 12 Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije iz 1976.¹ neubrojivost i smanjena ubrojivost definirane su na sljedeći način:

1) Nije uračunljiv učinilac koji u vrijeme izvršenja krivičnog djela nije mogao shvatiti značenje svojega djela ili nije mogao upravljati svojim postupcima zbog trajne ili privremene duševne bolesti, privremene duševne poremećenosti ili zastalog duševnog razvoja (neuračunljivost).

2) Učinilac krivičnog djela kojemu je sposobnost da shvati značenje svojega djela ili sposobnost da upravlja svojim postupcima bila bitno smanjena zbog nekoga stanja iz stavka 1. ovog članka može se blaže kazniti (bitno smanjena uračunljivost).

3) Krivično je odgovoran učinilac krivičnog djela koji je u potrebnom alkohola, droga ili na drugi način doveo sebe u sta-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 12 (2003),
BR. 1-2 (63-64),
STR. 247-258

GORETA, M.:
OSVRT NA KONCEPT...

nje u kojemu nije mogao shvatiti značenje svojega djela ili upravljati svojim postupcima, ako je prije nego što se je doveo u to stanje djelo bilo obuhvaćeno njegovim umišljajem ili je u odnosu prema krivičnom djelu kod njega postojao nehat, a zakon za takvo djelo predviđa krivičnu odgovornost i za nehat.

Nakon raspada Jugoslavije sve su nove države nastale na njezinu području preuzele prethodno citirane odredbe u svoje kaznene zakone te ih bez bitnijih izmjena primjenjuju još i danas – osim u Hrvatskoj, koja je pitanje neubrojivosti i smanjene ubrojivosti Kaznenim zakonom, koji je stupio na snagu 1. 1. 1998., riješila na potpuno nov način.²

Neubrojivost (čl. 40)

(1) Neubrojiva osoba nije kriva i prema njoj se ne može primijeniti kaznenopravna sankcija.

(2) Neubrojiva je osoba koja u vrijeme ostvarenja zakonskih obilježja kaznenog djela nije bila u mogućnosti shvatiti značenje svojeg postupanja ili nije mogla vladati svojom voljom zbog duševne bolesti, privremene duševne poremećenosti, nedovoljnog duševnog razvitka ili neke druge teže duševne smetnje.

Smanjena ubrojivost (čl. 42)

Počinitelj koji je u vrijeme počinjenja djela bio smanjeno ubrojav može se blaže kazniti, ako do smanjene ubrojivosti nije došlo samoskrivljeno.

Na kraju ovog kratkog komparativnog pregleda citiram i prijedlog odredbe o neubrojivosti³ iz Rimskog statuta Međunarodnog kaznenog suda (čl. 31), koja bi u budućnosti – ako se zadrži u sadašnjem obliku – trebala zamijeniti aktualnu haašku regulativu:

Uz ostale razloge za isključenje kaznene odgovornosti predviđene ovim statutom osoba neće biti kazneno odgovorna ako u vrijeme svog postupanja pati od mentalne bolesti ili defekta koji isključuje sposobnost te osobe za procjenu nezakonitosti ili za prilagodbu njenog ponašanja zakonskim normama.

Aktualni problemi

S obzirom na to da sam osobno bio angažiran na haaškom sudu kao vještak-psihijatar, mogao sam – na temelju iscrpnog uvida u relevantnu literaturu (i pravničku i psihijatrijsku), kao i na temelju vlastitog iskustva u okviru spomenutog angažmana⁴ – uočiti cijeli niz problema koji se već javljaju ili bi se mogli javiti u nekom budućem postupku, a koji su pretežno uvjetovani razlikama između "engleskog" i "kontinentalnog" modela u teorijskim određenjima i praktičnom postupanju u

sudskom i psihijatrijskom procjenjivanju "smanjene ubrojivosti". Kao najvažnije ističem sljedeće probleme:

– neprecizno definiranje ("engleskog") pojma "abnormalnosti uma" (Wasik, 1990.); neprecizni kriteriji za kvantifikaciju utjecaja "abnormalnosti uma" na intelektualne i voljne funkcije optuženika; nedostatna znanstvena utemeljenost pojma "abnormalnosti uma"; socijalno i moralno etiketirajuća dimenzija pojma "abnormalnosti uma" i njezino popratno negativno (antiterapijsko i antirehabilitacijsko) djelovanje

– davanje nerazmjerno velikog značenja biološkim uzrocima psihičkih poremećaja (u "engleskom modelu"), koji se s pravničke strane vrednuju kao "abnormalnosti uma", u odnosu na psihološke etiološke faktore (koji su posebno značajni upravo za "ratnu psihopatologiju" kao dominantni uzroci post-traumatskog stresnog poremećaja, trajnih poremećaja ličnosti nastalih nakon katastrofičnog iskustva i dr.)

– ograničavanje primjene institucije "smanjene ubrojivosti" samo na kaznena djela ubojstva ("engleski model") u odnosu na dopuštanje primjene iste institucije u vrednovanju ubrojivosti prilikom počinjenja bilo kojeg kaznenog djela ("kontinentalni model")

– preširoka zona sudačke slobode u mogućnosti neprihvatanja forenzičkih ocjena vještaka-psihijatara i donošenja vlastitih psihijatrijskih zaključaka ("engleski model") u odnosu na obvezu suda da u slučaju neprihvatanja jednog mišljenja zatraži ponovno vještačenje i da presudu obvezno temelji na psihijatrijskom mišljenju, koje je na kraju prihvatio kao jedan od dokaza ("kontinentalni model")

– pretjerano vezivanje ocjene o stupnju smanjene ubrojivosti za određenu dijagnostičku kategoriju, bez dostatnog uvažavanja specifičnog utjecaja simptoma pojedine dijagnoze na čin konkretnog kaznenog djela i svih drugih okolnosti koje određuju dinamiku deliktne situacije ("engleski model") u odnosu na znatno veću ulogu vještaka-psihijatra u obrazlaganju povezanosti biološkog (dijagnoza) s psihološkim (specifični utjecaj "dijagnoze" na voljne i intelektualne funkcije *tempore criminis*) kriterijem ("kontinentalni model")

– nedostatno osiguranje neutralne pozicije vještaka kojega angažira jedna od suprotstavljenih strana u postupku (optužba ili obrana) ("engleski model") u odnosu na poziciju vještaka kojeg imenuje sudsko vijeće ("kontinentalni model"); iako općeprihvaćene etičke norme jasno određuju nužnost neutralnog postavljanja vještaka i u "engleskom modelu", u praksi će se nerijetko ipak javljati problemi, ponajprije na razini konflikta lojalnosti (i to mnogo češće na nesvjesnoj nego na svjesnoj razini)

– potencijalne dileme oko izbora najkvalificiranijih vještaka: angažiranje neutralnih vještaka iz država izvan ratne

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 12 (2003),
BR. 1-2 (63-64),
STR. 247-258

GORETA, M.:
OSVRT NA KONCEPT...

zone (koji nedovoljno poznaju specifičnu socijalnu psihologiju i socijalnu psihopatologiju "balkanskih naroda") u odnosu na angažiranje vještaka iz država nastalih na području bivše Jugoslavije (od kojih su neki sigurno najkompetentniji stručnjaci – u svjetskim razmjerima – za forenzičko vrednovanje psihičkih ratnih trauma, ali bi – barem teoretski – mogli biti previše subjektivni zbog vlastite emocionalne agažiranosti u odnosu na pojedine aspekte ratne i poratne situacije u tom području; primjer: moguće pretjerano identifikacijsko obrambeno postavljanje u vještačenjima "naših heroja" u odnosu na moguće agresivno-kažnjavajuće postavljanje prema "njihovim zločincima").

PRIJEDLOZI ZA NOVO KONCIPIRANJE SMANJENE UBROJIVOSTI

Zaključujući prikaz najvažnijih problema uočenih u aktualnoj zakonskoj regulaciji haaškog koncepta smanjene ubrojivosti te njegovoj praktičnoj primjeni u pojedinim procesima, iznosim i nekoliko prijedloga usmjerenih na njihovo potencijalno prevladavanje u budućem angažiranju vještaka psihijatrijske (i psihologijske) struke. Po mom sudu, radi ostvarenja tog cilja, bila bi nužna:

– izradba potpuno novog psihijatrijskog dijela zakonodavstva kojim bi se regulirao rad Međunarodnog kaznenog suda, što će biti obvezujuće za sve članice Ujedinjenih naroda (i koje bi u nekoj utopijski idealnoj situaciji moglo biti integrirano i u sva nacionalna zakonodavstva)

– taj bi se zadatak mogao povjeriti Međunarodnoj akademiji za pravo i mentalno zdravlje (International Academy for Law and Mental Health) koja već godinama radi na cijelom nizu projekata usmjerenih približavanju i potencijalnom ujednačavanju zakonskih rješenja za sva pitanja na graničnom području između prava i psihijatrije; to su internacionalni projekti na kojima su angažirani najbolji stručnjaci s područja prava i mentalnog zdravlja iz cijelog svijeta (sjedište Akademije nalazi se u Montrealu)

– zastarjeli koncept "abnormality of mind" ("abnormalnosti uma") kao i pretjerano restriktivni koncept "mental disease" (duševna bolest) (koji se navodi u nacrtu Rimskog statuta) trebao bi se zamijeniti danas općeprihvaćenim konceptom "mental disorders" (psihički poremećaj); sudsko dokazivanje opravdanosti supsumiranja nekog psihičkog poremećaja u bilo koju od prethodno spomenutih općih kategorija, kao i njihova kvantifikacija u okviru koncepta smanjene ubrojivosti, ne bi se više smjelo temeljiti na laičkom kriteriju procjene normalnosti od nekog "razumnog čovjeka" (*reasonable man*), već bi se ona ponajprije trebala vezati za dijagnostičke kriterije sadržane u službeno priznatim suvremenim svjetskim klasifikacijama mentalnih poremećaja, DSM IV (APA 1996.)

i ICD 10 (WHO 1992.), za kvantifikacijske kriterije koji se odnose na težinu tih poremećaja sadržane u istim klasifikacijama i u svim modernim psihijatrijskim udžbenicima te za kvantifikacijske kriterije kojima se vrednuje izravni utjecaj nekog poremećaja na konkretno ponašanje i doživljavanje optuženika *tempore criminis* sadržane u svim modernim udžbenicima forenzičke psihijatrije

– ostali prethodno navedeni problemi koji proizlaze iz različitosti nekih temeljnih koncepata u "engleskom" u odnosu na "kontinentalno" psihijatrijsko pravo trebali bi se još jednom preispitati, kako bi se uz najširi konsenzus najboljih svjetskih stručnjaka odabrala najprimjerenija rješenja (sukladna temeljnoj svrsi suda te najprogresivnijim idejama suvremene pravne i psihijatrijske znanosti)

– ako bi se realizirala ideja o prepuštanju barem jednog dijela haaških suđenja nacionalnim sudovima, bilo bi radi poštivanja načela pravne sigurnosti nužno usklađivanje "haaškog psihijatrijskog zakonodavstva" sa zakonodavstvima država u kojima bi se ta suđenja provodila, ili bi se kao alternativna mogućnost trebao izraditi obvezujući komentar svih – za tu materiju relevantnih – zakona, kojima bi se omogućilo barem približno jednako vrednovanje smanjene ubrojivosti i u okviru primjene različitih koncepata te pravne institucije (primjer: nakon što je 1. 1. 1998. u hrvatskom Kaznenom zakonu ukinuta kategorija bitno smanjene ubrojivosti, hrvatski koncept te institucije značajno se razlikuje od haaškog i od onog koji se, prema jugoslavenskom modelu, još uvijek primjenjuje u drugim državama nastalim na tlu bivše Jugoslavije); realizacija te preporuke trebala bi, naravno, obuhvatiti i neka suđenja koja su u Hrvatskoj u tijeku i u kojima su već obavljena psihijatrijska vještačenja (riječ je o predmetima koji do sada nisu pravnički kvalificirani kao teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava, a naknadno bi – zbog promijenjenih okolnosti suradnje Hrvatske s Međunarodnim tribunalom – mogli ući u tu kategoriju); s posve medicinskog (psihijatrijskog) stajališta mogućnost realizacije forenzičkog tretmana u državi u kojoj je haaški optuženik ranije živio ima apsolutnu prednost pred svim drugim terapijskim i resocijalizacijskim solucijama.

ZAKLJUČCI

S psihijatrijske strane apsolutno je opravdano zadržavanje kategorije "smanjene ubrojivosti" u zakonskim odredbama kojima se regulira rad Međunarodnog kaznenog suda za područje bivše Jugoslavije i budućeg Međunarodnog kaznenog suda, koji će biti nadležan za sve države članice Ujedinjenih naroda.

S obzirom na niz manjkavosti i u pravničkom i u psihijatrijskom definiranju aktualno pravomoćnog koncepta smanjene ubrojivosti, nužno je formulirati nove kriterije za njezino

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 12 (2003),
BR. 1-2 (63-64),
STR. 247-258

GORETA, M.:
OSVRT NA KONCEPT...

pravničko i psihijatrijsko vrednovanje. Pritom će se morati što preciznije odrediti:

– opći pravnički pojam (ili pojmovi) koji obuhvaća sve psihijatrijske dijagnostičke kategorije uz koje se može vezati pravnička ocjena o smanjenoj ubrojivosti

– krug psihijatrijskih dijagnoza koje po svojoj naravi i težini mogu biti razlogom za donošenje pravničke ocjene o smanjenoj ubrojivosti

– stručno i znanstveno utemeljena metodologija psihijatrijske kvantifikacije smanjene ubrojivosti (posebno u odnosu na granicu između poremećaja čija simptomatika po svojoj naravi i intenzitetu nije pravno relevantna za donošenje ocjene o smanjenoj ubrojivosti i onih kod kojih je apsolutno opravdano priznati pravnu relevantnost za donošenje takve ocjene)

– granice kompetencija između psihijatarata i sudaca u utvrđivanju psihijatrijskih i pravničkih elemenata za donošenje ocjene o smanjenoj ubrojivosti (posebno u odnosu na povezivanje bioloških i psiholoških kriterija za ocjenu smanjene ubrojivosti, kao i u odnosu na mogućnost da sudac samostalno donese ocjenu o postojanju ili nepostojanju smanjene ubrojivosti, koja može biti potpuno suprotna ocjeni psihijatra).

BILJEŠKE

¹ Citirane formulacije bile su na snazi i nakon raspada bivše Jugoslavije u svim novonastalim državama za cijelo vrijeme trajanja ratne situacije (od 1991. do 1995.), dok su kasnije bitno izmijenjene jedino u hrvatskom kaznenom zakonodavstvu (od 1. 1. 1998.).

² Najveću promjenu u tim odredbama – u odnosu na do tada pravomoćnu regulativu – predstavlja isključenje tretmana neubrojivih osoba iz sfere kaznenog zakonodavstva i njegovo premještanje u Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, prema kojem se liječenje tih osoba provodi pod nadzorom građanskog suda.

³ S obzirom na to da mi nisu poznati razlozi zbog kojih u Rimskom statutu nema odredbe o smanjenoj ubrojivosti, ovdje ih, naravno, ne mogu komentirati, ali tu okolnost svakako smatram značajnim nedostatkom tog dokumenta.

⁴ Radilo se o psihijatrijskoj procjeni utjecaja posttraumatskog stresnog poremećaja na potencijalno smanjenje ubrojivosti jednog od optuženih čuvara iz bosanskog logora Čelebići.

LITERATURA

American Psychiatric Association (1996.), *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*, 3th ed. (DSM-IV), Washington, DC, American Psychiatric Association.

Goreta, M., Peko-Čović, I. (1999.), Teorijski aspekti i aktualni trendovi razvoja koncepta uračunljivosti u internacionalnoj perspektivi. U: D. Žagar (ur.), *Zbornik 9. in 10. forenzičnoga seminarja* (str. 40-44), Ljubljana, Psihijatrična klinika Ljubljana.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 12 (2003),
BR. 1-2 (63-64),
STR. 247-258

GORETA, M.:
OSVRT NA KONCEPT...

Gunn, J. (1993.), *The Law, Adult Mental Disorder, and the Psychiatrist in England and Wales*. U: J. Gunn & P. J. Taylor (ur.), *Forensic Psychiatry, Clinical, Legal & Ethical Issues*, (str. 50-53), Oxford, Butterworth/Heinemann.

Krapac, D. (1995.), *Međunarodni sud za ratne zločine na području bivše Jugoslavije* (str. 92-165), Zagreb, Hrvatski helsinški odbor za ljudska prava i Hrvatski pravni centar.

Miller, R. D. (1994.), *Criminal responsibility*. U: R. Rosner (ur.), *Principles and Practice of Forensic Psychiatry* (str. 198-215), New York, Chapman & Hall.

Rasch, W. (1990.), *Criminal responsibility in Europe*. U: R. Bluglass, P. Bowden (ur.), *Principles and Practice of Forensic Psychiatry* (str. 299-305), Edinburgh, Churchill Livingstone.

Triffterer, O. (1999.), *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court*, Baden-Baden, Nomos.

Wasik, M. (1990.), *Insanity, diminished responsibility and infanticide: legal aspects*. U: R. Bluglass, P. Bowden (ur.), *Principles and Practice of Forensic Psychiatry* (str. 255-263), Edinburgh, Churchill Livingstone.

World Health Organisation (1992.), *The ICD-10 Classification of Mental and Behavioral Disorders*. Tenth Revision, Geneva, World Health Organisation.

A Review of the Concept of "Diminished Responsibility" Applied at the International Tribunal for the Former Yugoslavia

Miroslav GORETA
Psychiatric Hospital Vrapče, Zagreb

Diminished responsibility is assessed at the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia according to the English legislation, which allows for the application of this institute only in the case of indictment for the crime of murder if it is done in the state of "abnormal mind". As this concept differs essentially from the concept of diminished responsibility in other European countries – including all the states that emerged after the former Yugoslavia collapsed – its exclusive application by the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia could considerably worsen the quality of the performance of all the lawyers and psychiatric experts from the continental part of Europe engaged by the Court. In the paper the author reviews critically the concept of diminished responsibility, which is being applied by the ICTY, and gives suggestions for the improvement of this concept in order to overcome the differences between the Anglo-Saxon and Continental models in psychiatric and legal assessments of diminished responsibility. Thus a universally

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 12 (2003),
BR. 1-2 (63-64),
STR. 247-258

GORETA, M.:
OSVRT NA KONCEPT...

acceptable concept of diminished responsibility could be created for application in the future International Criminal Tribunal based on the regulations of Roman Statute. Among the greatest deficiencies of the actual solutions the author emphasizes: imprecise definition of the term "abnormality of mind", giving unreasonably great significance to biological causes of psychiatric disorders, restriction of the application of the institute "diminished responsibility" only to murders, too much judicial freedom in the nonacceptance of forensic psychiatric assessments, too close ties between the degree of diminished responsibility and specific diagnostic category, and insufficiently neutral position of the expert engaged by one or the other of the opposing parties. Conclusively, the author suggests formation of an international expert committee which would create the final draft of legal regulations about diminished responsibility and irresponsibility for the permanent International Criminal Tribunal.

Das Konzept der "verminderten Zurechnungsfähigkeit", das am Internationalen Gerichtshof für Kriegsverbrechen in Ex-Jugoslawien angewandt wird

Miroslav GORETA
Psychiatrisches Krankenhaus Vrapče, Zagreb

Am Internationalen Gerichtshof für Kriegsverbrechen im ehemaligen Jugoslawien wird verminderte Zurechnungsfähigkeit nach englischem Recht bestimmt, demgemäß dieser Umstand nur im Falle eines Mordes anerkannt werden kann, der im Zustand "geistiger Abnormalität" verübt wurde. Da sich dieses Konzept von dem in anderen europäischen Staaten – so auch von dem in den jugoslawischen Nachbarstaaten – gebilligten Konzept der verminderten Zurechnungsfähigkeit wesentlich unterscheidet, kann durch seine exklusive Geltendmachung am Kriegsverbrecher-Tribunal in Den Haag der Einsatz sämtlicher vom europäischen Kontinent beauftragter Juristen und Experten erheblich erschwert werden. Im vorliegenden Artikel wird das am Kriegsverbrecher-Tribunal in Den Haag geltend gemachte Konzept der verminderten Zurechnungsfähigkeit kritisch hinterfragt und ausgewertet. Es folgt eine Reihe von Vorschlägen für eine mögliche Verbesserung dieses Konzeptes, mit deren Hilfe die Unterschiede zwischen dem angelsächsischen und dem kontinentaleuropäischen Modell in der psychiatrischen und richterlichen Beurteilung der verminderten Zurechnungsfähigkeit überwunden werden könnten. Gemäß den Bestimmungen des Römischen Statuts würde

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 12 (2003),
BR. 1-2 (63-64),
STR. 247-258

GORETA, M.:
OSVRT NA KONCEPT...

somit eine Grundlage geschaffen werden für den Entwurf eines allgemein akzeptablen Konzeptes verminderter Zurechnungsfähigkeit, das an dem auch in Zukunft bestehenden Internationalen Strafgericht Anwendung finden sollte. Als die größten Mängel des derzeit vertretenen Konzeptes hebt der Verfasser Folgendes hervor: die ungenaue Definierung des Begriffes "geistige Abnormalität"; die unverhältnismäßig große Bedeutung, die eventuellen biologischen Ursachen seelischer Störungen beigemessen wird; die Beschränkung der "verminderten Zurechnungsfähigkeit" auf Mordtaten; die allzu große richterliche Freiheit beim Akzeptieren bzw. Nicht-Akzeptieren forensischer (psychiatrischer) Experten-Gutachten; ferner der Umstand, dass die Beurteilung des Grades der verminderten Zurechnungsfähigkeit zu stark mit nur einer diagnostischen Kategorie in Verbindung gebracht wird und zudem die neutrale Position des von einer der Gerichtsparteien engagierten Experten nicht ausreichend gesichert ist. Der Verfasser schlägt abschließend die Gründung einer internationalen Experten-Kommission vor, deren Aufgabe es wäre, einen endgültigen Gesetzesvorschlag zur Bestimmung des Umstandes der verminderten Zurechnungsfähigkeit sowie der Unzurechnungsfähigkeit zu entwerfen, der in Zukunft am Internationalen Strafgericht in Den Haag zum Einsatz käme.